

Paweł Czubik*

**SPORZĄDZANIE „CZĄSTKOWEGO PROTOKOŁU
DZIEDZICZENIA” PRZED KONSULEM –
ZAPOWIEDŹ AKTYWIZACJI POLSKIEJ
SŁUŻBY KONSULARNEJ W ZAKRESIE
DOKONYWANIA CZYNNOŚCI NOTARIALNYCH?**

Ustawą z dnia 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw¹ wprowadzono m.in. art. 95ca pr. not., który pozwala na sporządzenie przez notariusza protokołu dziedziczenia bez konieczności gromadzenia wszystkich zainteresowanych osób² w tym samym miejscu i czasie. Odbywa się to poprzez uprzednie zebranie oświadczeń konstytuujących zgodę wszystkich osób będących spadkobiercami i zapisobiercami windykacyjnymi na konkretną treść projektu protokołu dziedziczenia. Procedura inicjowana jest przez jednego z uczestników postępowania, spisującego przed rejentem projekt protokołu dziedziczenia. Następnie stopniowo inne zainteresowane strony składają w formie aktu notarialnego oświadczenia potwierdzające prawdziwość danych zawartych w projekcie protokołu dziedziczenia i konstytuujące zgodę na spisanie protokołu dziedziczenia. Projekt protokołu dziedziczenia stanowi załącznik do aktów notarialnych konstytuujących wspomniane oświadczenia. Tego

* Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny w Katedrze Prawa Cywilnego i Gospodarczego Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, notariusz w Krakowie, członek Krajowej Rady Notarialnej, członek Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych.

¹ Dz. U. poz. 1137.

² Pojęcie „zainteresowanych osób” rozumiane jest w takim przypadku zgodnie z art. 95aa pr. not. (ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 164 ze zm., dalej: pr. not.), co częściowo jest zbieżne ze stosowaniem tego pojęcia w przepisach europejskiego rozporządzenia spadkowego (rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego, Dz. Urz. UE L 201 z 27.7.2012, s. 107).

typu oświadczenia „częstkowe” mogą być składane przed dowolnym notariuszem w różnych miejscach Polski. Ostatecznie po zebraniu wszystkich oświadczeń „częstkowych” osoba, która zainicjowała procedurę poprzez sporządzenie projektu protokołu dziedziczenia, sporządza przed tym samym notariuszem, który sporządził projekt³, właściwy protokół dziedziczenia. Na jego podstawie możliwe jest wystawienie aktu poświadczenia dziedziczenia⁴. Rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie jako bardzo praktyczne – pozwala bowiem osobom dokonywać czynności w miejscu ich zamieszkania przed dowolnym notariuszem w Polsce bez konieczności udawania się do często odległej kancelarii, w której zainicjowano procedurę wiodącą do wydania aktu poświadczenia dziedziczenia⁵. Istotny kłopot powstaje jednak w sytuacji, gdy jeden ze spadkobierców lub zapisobierców znajduje się za granicą. Należy zastanowić się, czy istnieje bowiem możliwość dokonania wyżej wspomnianych czynności w obcej przestrzeni prawnej (np. przed obcym notariuszem). Prawo prywatne międzynarodowe⁶ nie stwarza przeszkód do dokonywania tego typu czynności w obcej

³ Konieczność sporządzenia czynności ostatecznej przez tego samego rejenta, który dokonał czynności inicjującej postępowanie, nie wynika jedynie z litery rozwiązania ustawowego 95ca pr. not., lecz związane jest z samą konstrukcją projektu protokołu dziedziczenia (który musi być w warstwie merytorycznej kompletny i przy jego sporządzaniu muszą być przedłożone wszystkie dokumenty niezbędne do sporządzenia protokołu dziedziczenia). Możliwe jest tym samym sporządzenie protokołu dziedziczenia w tej samej kancelarii (np. przez zastępcę notarialnego lub też innego notariusza, jeśli kancelaria prowadzona jest w formie spółki cywilnej lub partnerskiej), ponieważ w tej kancelarii przy projekcie protokołu dziedziczenia znajdują się wszystkie niezbędne dokumenty.

⁴ W obowiązującym stanie prawnym akt poświadczenia dziedziczenia może być wystawiany bez udziału stron, przez samego notariusza. Taki był prawdopodobnie pierwotny zamiar ustawodawcy usuwającego punkt 9 z art. 95f § 1 pr. not. Jednakże wskutek pozostawienia (prawdopodobnie nieopatrznie i przypadkowo) paragrafu 2 odnoszącego się m.in. do art. 92 § 2 i art. 93–94 pr. not. (stanowiących o postępowaniu w przypadku osoby, która nie może podpisać aktu, m.in. parafowania stron aktu oraz m.in. upewniania się notariusza co do zrozumienia odczytanego aktu) trudno powstały stan prawny interpretować inaczej niż przyzwolenie na podpisywanie APD jedynie przez rejenta lub też podpisywanie go zarówno przez rejenta, jak i którąkolwiek z uczestniczących przy sporządzaniu APD zainteresowanych stron (w gruncie rzeczy uczestnictwo tychże osób przy sporządzaniu APD ogranicza się do świadkowania, nie składają one jakichkolwiek oświadczeń i w żaden sposób nie zależy od nich kształt czynności, jednakże osoba uczestnicząca przy akcie notarialnym, np. przywołana na prośbę stron czynności, także podpisuje akt, trudno w tym przypadku uzasadniać odmienną praktykę). Por. P. Czubik, *Niedopracowania legislacyjne i błędy konstrukcyjne w stosowanych od 17 sierpnia 2015 r. przepisach dotyczących aktów poświadczenia dziedziczenia zawartych w prawie o notariacie i przepisach intertemporalnych – zagadnienia wybrane*, *Krakowski Przegląd Notarialny* 2016, vol. 1, s. 29–32.

⁵ W praktyce najczęściej wykorzystywana jest ona w przypadku osób, które nie udadzą się razem do notariusza (ze względu na wzajemną niechęć, konflikt rodzinny etc.). Wówczas instytucja projektu protokołu i oświadczeń częstkowych pozwala na dokonanie czynności bez ich jednoczesnego stawiennictwa. Pozwala ona również na odroczenie w czasie dokonania czynności przy wcześniejszym odebraniu oświadczeń „częstkowych” od niektórych spadkobierców, co może być uzasadnione względami ekonomicznymi (np. prowadzona procedura wykupu mieszkania komunalnego i związana z tym konieczność wykazania nieposiadania na własność żadnej nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta).

⁶ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (tekst pierwotny: Dz. U. Nr 80, poz. 432 ze zm., dalej: p.p.m.).

przestrzeni prawnej – zgodnie z art. 25 ust. 1 zdanie drugie czynność jest skuteczna formalnie, gdy jest zgodna co do formy z prawem miejsca dokonania czynności⁷. Jednakże istotny problem tworzą w tym miejscu nie tyle przepisy z zakresu prawa cywilnego, co strona prawno-karna składanych oświadczeń. Chodzi o zakres zastosowania paragrafu 4 wspomnianego przepisu⁸. Wspomniane w paragrafie tym odpowiednie stosowanie art. 95c § 1 pr. not.⁹ oznacza, że na etapie składania oświadczeń wyrażających zgodę stron na spisanie protokołu dziedziczenia konieczne jest składanie przez każdego oświadczającego odrębnych zapewnień spadkowych pod groźbą odpowiedzialności karnej. Jest to dość niepraktyczne. W postępowaniu sądowym bowiem sąd może zadowolić się złożeniem zapewnienia spadkowego przez jednego spadkobiercę¹⁰. O ile można jednak praktykę zbierania takich zapewnień przez notariusza, na etapie zbierania wszystkich oświadczeń konstytuujących zgodę na spisanie protokołu dziedziczenia, uzasadniać koniecznością zapewnienia kontynuacji uprzednich dobrych rozwiązań legislacyjnych (gdy notariusz pouczał o odpowiedzialności karnej wszystkie uczestniczące, obowiązkowo jednocześnie, strony postępowania¹¹), o tyle nie można pomijać faktu, że rozwiązanie to wyklucza w zasadzie możliwość skorzystania z dobrodziejstwa wprowadzanego art. 95ca pr. not. rozwiązania poza granicami Rzeczypospolitej.

Wynika to – wydaje się – z faktu, że przed notariuszem zagranicznym niemożliwe jest przyjęcie pouczenia o odpowiedzialności karnej (w rozumieniu i w jurysdykcji polskiego prawa karnego) za złożenie fałszywych oświadczeń (odnoszących się do polskiej procedury spadkowej). Oczywiście obywatel polski nie może też skorzystać z instytucji pełnomocnika ustanowionego za granicą do złożenia takiego oświadczenia¹².

Wobec powyższego jedyne działanie, jakie może podjąć obywatel polski przebywający poza granicami RP celem skorzystania z dobrodziejstwa wspomnianej procedury spadkowej, to dokonanie wspomnianych czynności przed konsulem RP akredytowanym za granicą.

⁷ Z zastrzeżeniem odmiennego uregulowania w przypadku niektórych czynności, o których mowa w art. 25 ust. 2 p.p.m., oraz odmiennych w tym zakresie uregulowań szczególnych kilkunastu umów o pomocy prawnej wiążących Polskę.

⁸ Brzmi on: „§ 4. Do spisania protokołu obejmującego oświadczenie [zgody na spisanie protokołu dziedziczenia], o którym mowa w § 3, przepis art. 95c § 1 stosuje się odpowiednio. Wypis projektu protokołu dziedziczenia stanowi załącznik do protokołu obejmującego to oświadczenie”.

⁹ O treści: „Przystępując do spisania protokołu dziedziczenia notariusz poucza osoby biorące udział w spisywaniu protokołu o obowiązku ujawnienia wszelkich okoliczności objętych treścią protokołu oraz o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych oświadczeń”.

¹⁰ Cała reszta spadkobierców nie jest natomiast obarczana takim obowiązkiem – w postępowaniu przed notariuszem środki ostrożności zostały istotnie rozszerzone, co nie wydaje się do końca uzasadnione specyfiką postępowania.

¹¹ I prawdopodobnie taka była intencja ustawodawcy, zaś wyeliminowanie możliwości dokonywania tego typu czynności w obcej jurysdykcji okazało się nieprzewidzianą konsekwencją przyjętego rozwiązania.

¹² Wykluczone jest składanie zapewnień spadkowych przez pełnomocnika, niemożliwa jest bowiem zastępstwa odpowiedzialność karna.

Teoretycznie nie ma przeszkód, aby polska służba konsularna uczestniczyła w procedurze przewidzianej w art. 95ca pr. not. Zarówno w świetle ustawy o funkcjach konsulów¹³, obowiązującej w chwili wejścia w życie omawianego rozwiązania (wprowadzanego do prawa o notariacie), jak i ustawy – Prawo konsularne¹⁴, która weszła w życie 1 listopada 2015 r., nie ma przeszkód, aby tego typu czynności notarialne były dokonywane przez konsulów¹⁵. Co prawda regulacje konsularne wykluczają możliwość sporządzania przed konsulem aktu poświadczenia dziedziczenia, jednak wyłączenie to ograniczone jest jedynie do samego finalnego aktu. Takie rozwiązanie jest logiczne i wynika z realnych przeszkód technicznych z tym związanych. Sporządzając akt poświadczenia dziedziczenia, konsulowie musieliby dokonać jego rejestracji w rejestrze aktów poświadczenia dziedziczenia prowadzonym w chronionym systemie sieciowym, dla dokonania takiej rejestracji niezbędne byłoby dodatkowe objęcie rejestrem również zagranicy, konsulowie musieliby przy tym dysponować podpisami elektronicznymi – rejestracja odbywa się bowiem przy użyciu podpisu elektronicznego przez notariusza sporządzającego akt poświadczenia dziedziczenia. Jeżeli jeszcze dojdzie do tego spory zakres skomplikowania czynności wymagających znajomości prawa spadkowego przy zmieniających się, na przestrzeni lat, regułach dziedziczenia, nie dziwi fakt wyłączenia konsula z wąskiego zakresu podmiotów (ograniczonego jedynie do notariuszy) uprawnionych do sporządzenia specyficznej czynności, którą jest akt poświadczenia dziedziczenia.

W omawianym przepisie chodzi natomiast jedynie o czynności prowadzące do sporządzenia protokołu dziedziczenia, poprzedzającego akt poświadczenia dziedziczenia. Czynności te należy traktować całkowicie rozdzielnie. Co prawda akt poświadczenia dziedziczenia może być sporządzony dopiero wówczas, gdy sporządzony został protokół dziedziczenia, jednakże sporządzenie protokołu dziedziczenia nie musi skutkować sporządzeniem aktu poświadczenia dziedziczenia. Sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia w stosunku do protokołu dziedziczenia może być odroczone w czasie, w szczególności protokół dziedziczenia zawierający ustalenia okoliczności niezbędnych do ustalenia mechanizmów dziedziczenia w sprawie może prowadzić do wniosków, że sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia jest

¹³ Ustawa z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 389 ze zm., dalej: u.f.k.).

¹⁴ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne (Dz. U. poz. 1274, dalej: pr. konsul.).

¹⁵ Ustawa o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej w art. 19 ust. 4a, w brzmieniu obowiązującym w chwili wejścia w życie przepisów wprowadzających „częstkowe” protokoły dziedziczenia, stanowiła, iż: „Konsul nie może sporządzić aktu poświadczenia dziedziczenia”. Od dnia 18 października 2015 r. rozszerzono (ustawą z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 539) brzmienie przepisów ustępu 4a o wykaz inwentarza, nadając temu przepisowi brzmienie: „Konsul nie może sporządzić aktu poświadczenia dziedziczenia oraz nie może przyjąć wykazu inwentarza”. Brzmienie to obowiązywało jedynie 13 dni. W dniu 1 listopada 2015 r. weszła w życie ustawa – Prawo konsularne, która w art. 30 stanowi: „Konsul nie sporządza aktu poświadczenia dziedziczenia, nie przyjmuje wykazu inwentarza oraz nie dokonuje czynności dotyczących europejskich poświadczeń spadkowych”.

niemożliwe¹⁶. O ile akt poświadczenia dziedziczenia konstytuuje szczególną formę czynności notarialnej (nie jest aktem notarialnym, choć sposób jego skonstruowania przypomina akt notarialny), o tyle protokół dziedziczenia sporządzany jest w formie aktu notarialnego. Podobnie czynności częstkowe, wprowadzone do prawa o notariacie od dnia 17 sierpnia 2015 r., dokonywane są w formie aktu notarialnego. Akt notarialny może być, zgodnie z przepisami krajowego prawa konsularnego, sporządzony przez konsula RP, po uzyskaniu szczególnej resortowej zgody formalnej¹⁷. Praktyczne uzasadnienie dość skomplikowanego trybu uzyskiwania zgody na sporządzenie aktów notarialnych (w praktyce wydawanej *ad casum* do konkretnego aktu i przesyłanej wraz z projektem tego aktu) wynika z faktu, że zdecydowana większość pracowników służby konsularnej nie jest prawnikami i dokonanie przez nich wspomnianych czynności wymaga prowadzenia ich w tym zakresie „za rękę”.

Cząstkowy protokół dziedziczenia jest jednak czynnością wyjątkowo prostą, pomimo wymogu zachowania formy aktu notarialnego. Konsul może sporządzić nawet „główny” protokół dziedziczenia (oczywiście, jak każdy akt notarialny, za stosowną zgodą resortową), tym bardziej nie ma więc jakichkolwiek przeszkód, by sporządził on protokół częstkowy. Czynności te mają o tyle istotne znaczenie, że pozwalają na załatwienie spraw spadkowych w sytuacji, gdy spadkobiercy znajdują się nawet w odległych jurysdykcjach, zaś ich przybycie do Polski jest niemożliwe¹⁸. *De facto* merytoryczna treść oświadczenia składanego w protokole dziedziczenia jest dwuzdaniowa¹⁹. Aktywność normotwórcza konsula jest zerowa, ogranicza się on jedynie do ustalenia tożsamości stron i wpisania numeru repozytorium aktu notarialnego zawierającego projekt protokołu dziedziczenia w zdaniu konstytuującym potwierdzenie danych zawartych w tym protokole. Zgodnie z art. 95ca § 4 zdanie drugie pr. not. wypis projektu protokołu dziedziczenia stanowi załącznik do protokołu obejmującego oświadczenie w przedmiocie potwierdzenia danych znajdujących się w projekcie oraz zawiera zgodę na spisanie protokołu dziedziczenia²⁰. W przypadku omawianego

¹⁶ Protokół dziedziczenia może wskazywać, że w sprawie spadkowej brak jurysdykcji krajowej i nie musi tym samym skutkować sporządzeniem aktu poświadczenia dziedziczenia.

¹⁷ Art. 19 ust. 4 u.f.k. miał brzmienie: „Konsul może sporządzić akt notarialny pod warunkiem uzyskania od Ministra Sprawiedliwości pisemnego upoważnienia wydanego na wniosek Ministra Spraw Zagranicznych”. Art. 28 ust. 3 pr. konsul. jest tożsamy co do treści, różnice w brzmieniu rozwiązań obu ustaw mają charakter kosmetyczny (art. 28 ust. 3 pr. konsul. stanowi: „Konsul może sporządzić akt notarialny po uzyskaniu od Ministra Sprawiedliwości pisemnego upoważnienia udzielonego mu na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych”).

¹⁸ Przykładowo znajdują się nielegalnie w USA (termin ważności ich wizy upłynął) i ich powrót do Polski oznaczałby niemożliwość ponownego wjazdu do USA.

¹⁹ Ogranicza się do stwierdzenia, iż po pouczeniu stawającego przez czyniącego konsula o obowiązku ujawnienia wszelkich okoliczności objętych i mających znaczenie dla treści protokołu dziedziczenia oraz po pouczeniu o odpowiedzialności karnej z art. 233 kodeksu karnego za składanie fałszywych oświadczeń stawający oświadczył, że potwierdza dane zawarte w projekcie protokołu dziedziczenia (sporządzonym w konkretnej dacie za wskazanym numerem repertorium A przez wymienionego w oświadczeniu notariusza we wskazanej miejscowości w Polsce) oraz zgadza się na spisanie protokołu dziedziczenia zgodnie z tym projektem.

²⁰ Oznacza to, że wypis ten powinien być parafowany przez stawającego do protokołu sporządzanego przed konsulem. Parafowany wypis projektu powinien być złożony z konsularnym

protokołu oświadczenia procedura uzyskiwania zgody na sporządzenie projektu protokołu będzie istotnie uproszczona²¹. Co prawda nadal wymagane będzie w praktyce konsularnej uzyskanie stosownej zgody Ministra Sprawiedliwości wydawanej na wniosek Ministra Spraw Zagranicznych, jednakże w przypadku wspomnianych czynności procedura ta planowana była jako istotnie przyspieszona (pozwalająca załatwić sprawę w ciągu kilkunastu dni). Wspomniane rozwiązanie nie stanowi oczywiście realizacji postulowanego odstąpienia od stosowania wymogu zgody Ministra Sprawiedliwości w przypadku najprostszych aktów notarialnych²², jest jednakże krokiem w dobrym kierunku. Korzyści z takiego rozwiązania są wielorakie. Przede wszystkim jest to rozwiązanie bardzo korzystne dla obywateli. Pozwoli bowiem przeprowadzić

aktem notarialnym obejmującym oświadczenie, o którym mowa w art. 95ca § 3 pr. not. Następnie kopia tego parafowanego wypisu projektu powinna być połączona z wydawanym stronie wypisem oświadczenia sporządzonego przed konsulem. W toku wspomnianych w przypisie 21 uzgodnień trójstronnych dla ułatwienia praktyki konsularnej zasugerowano, by notariusze w przypadku stawających wnioskujących o projekty protokołów dziedziczenia, zaznaczających, iż protokoły cząstkowe będą sporządzane za granicą przed konsulem RP, wydawali po dwa wypisy na każdego składającego oświadczenie za granicą (przy jednym wypisie standardowo wydawanym na każdego potencjalnie składającego oświadczenie w Polsce). Chodzi o to, by konsul dołączał jeden z wypisów do oryginału oświadczenia, drugi zaś łączył z wypisem oświadczenia wydawanym stronie (co do zasady ma to przyspieszyć proces wydawania wypisów przed konsulem i jednocześnie zapobiec załączaniu do wypisu oświadczenia załącznika z wypisu projektu protokołu).

²¹ Stanowi ono efekt spotkania trójstronnego przedstawicieli Krajowej Rady Notarialnej (reprezentowanej przez dr. Mariusza Białeckiego – prezesa KRN oraz piszącego ten tekst), Ministerstwa Spraw Zagranicznych (reprezentowanego przez Jarosława Łasińskiego – zastępcę Dyrektora Departamentu Konsularnego MSZ, Dobrosławę Siemianowską – naczelnik Wydziału Prawnego Departamentu Konsularnego MSZ) i Ministerstwa Sprawiedliwości (reprezentowanego przez sędzię Wiesława Grajdurę – naczelnik Wydziału Prawa Cywilnego MS), które odbyło się w siedzibie Krajowej Rady Notarialnej w dniu 23 września 2015 r. i było efektem wstępnego spotkania MSZ – KRN (w osobach piszącego te słowa i zastępcy Dyrektora Departamentu Konsularnego MSZ, Jarosława Łasińskiego), podczas którego zasugerowano konieczność rozwiązania sprawy. Spotkanie trójstronne odbyło się w dniu 28 sierpnia 2015 r. w gmachu MSZ i w jego wyniku doszło do wymiany not i projektów rozwiązań. Rozwiązanie ostatecznie zostało zatwierdzone przez Ministerstwo Sprawiedliwości początkiem listopada 2015 r. – MS zaaprobowało wówczas wzór konsularnego aktu notarialnego konstytuującego zgodę na spisanie protokołu dziedziczenia. W dniu 18 listopada 2015 r. Krajowa Rada Notarialna pismem L.dz. 02/683/15 poinformowała notariuszy o ustaleniach i treści zaaprobowanego wzoru. Jednocześnie KRN wskazała na zasadność wydawania przez notariuszy dwóch wypisów projektów protokołu dziedziczenia zgodnie z zaleceniami wspomnianymi w przypisie poprzedzającym.

²² Na ten temat zob. P. Czubik, *Wykonywanie czynności notarialnych przez konsula RP. Reminiscencja historyczna i propozycje de lege ferenda w przeddzień reformy polskiego prawa konsularnego – zagadnienia wybrane* [w:] A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek, *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, Warszawa 2012, s. 78–79. Por. także W. Kwiatkowski, *Skuteczność czynności prawnej dokonanej przed notariuszem stanowym z USA, a dotyczącej rzeczy położonej w Polsce*, Rejent 2015, nr 7, s. 73. W tekście tym znalazły się informacje o przedstawicielach doktryny twierdzących, iż konieczność sporządzania aktu notarialnego przez konsula za zgodą wymaganą przepisami ustawy istnieje jedynie wówczas, gdy akt notarialny sporządzany przez konsula obejmuje sprzedaż nieruchomości. Nie mają one jednak jakiegokolwiek umocowania źródłowego i należy przypuszczać, że jest to pomyłka tego autora.

za granicą procedury, które finalnie będą skutkowały dokonaniem przed notariuszem w Polsce czynności skutkujących nabyciem spadku. Jednocześnie obywatele w Polsce nie będą zmuszeni korzystać z długotrwałej procedury sądowej w przypadku, gdy jeden z uczestników postępowania jest za granicą, zaś obywatele przebywający za granicą z klientów konsula w ramach konsularnych czynności sądowych staną się klientami w ramach konsularnych czynności notarialnych. Jest to istotne ze względów zarówno psychologicznych (obywatele przebywający w USA „na czarno” często unikali czynności wiążących się *de facto* z przesłuchaniem przez przedstawicieli służby konsularnej²³), jak też ze względu na to, że wykonywanie czynności sądowych (nawet jedynie tych dopuszczalnych przez międzynarodowe prawo konsularne, tzn. bez stosowania jakichkolwiek środków przymusu przy całkowitej dobrowolności składania oświadczeń przez osobę przesłuchiwaną) jest z dużo większą ostrożnością postrzegane przez państwo przyjmujące niż czynności notarialne (w szczególności jeżeli nie stanowią one konkurencji dla czynności miejscowych rejentów²⁴). Dla MSZ jest to także rozwiązanie korzystne. Ryzyko wystąpienia w jego przypadku błędów jest o wiele mniejsze niż w przypadku odbierania zapewnień spadkowych w ramach czynności sądowych konsula²⁵. Ponadto przy jego wykonywaniu konsulowie pobierają od stawających takse konsularną²⁶ (podczas gdy czynności sądowe odbywają się na koszt Skarbu Państwa) – tym samym czynności dotychczas generujące wydatki obecnie przynoszą zysk Skarbowi Państwa. Ponadto kwestia ta jest na rękę Mini-

²³ Mając często w tym zakresie w pamięci obraz służby konsularnej PRL.

²⁴ A w tym miejscu z taką czynnością notarialną mamy do czynienia – jak wspomiano, nie może być ona, *ex natura rerum*, dokonana przez obcego notariusza ze względu na konieczność złożenia oświadczenia przy pouczeniu o odpowiedzialności karnej w świetle polskiego prawa karnego materialnego.

²⁵ W tym miejscu warto przytoczyć zdarzenie, które – choć brzmi anegdotycznie – wystąpiło w rzeczywistości. Obywatelka polska zamieszkała na stałe w USA wszczęła przez profesjonalnego pełnomocnika procesowego postępowanie spadkowe przed sądem w Polsce dotyczące nabycia spadku po swej matce. Była ona jedynym spadkobiercą. Ze względu na zły stan zdrowia (i konieczność pozostawania podpiętą do urządzeń medycznych zapewniających jej bieżącą egzystencję) nie mogła ona przybyć do Polski, by złożyć zapewnienie spadkowe. Sąd polski odmówił dopuszczenia dowodu w postaci złożenia zapewnienia spadkowego w drodze wideokonferencji (podczas której możliwe byłoby ustalenie jej tożsamości na podstawie okazywanego do kamery dokumentu) i zlecił odebranie takiego zapewnienia konsulowi RP. Ten odebrał natomiast rzeczzone zapewnienie spadkowe przez telefon (*sic!*).

²⁶ Zgodnie z pkt 6.11 taryfy opłat konsularnych (załącznik do rozporządzenia Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie opłat konsularnych, Dz. U. poz. 522) taksa ta wynosiła 120 euro w 2015 r., w 2016 r. – 200 euro. Dla porównania warto wspomnieć, że taksa z tytułu takiej samej czynności dokonanej przed notariuszem polskim wynosi maksymalnie 50 zł (zgodnie z § 10a ust. 2c rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 czerwca 2004 r. w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej, tekst jedn.: Dz. U. z 2013, poz. 237 ze zm.). Jeżeli konsul dokonywałby na wniosek strony czynności tego typu poza siedzibą konsulatu, to kwota może zostać powiększona o opłatę liczoną za każde rozpoczęte 8 godzin, włącznie z czasem na dojazd i powrót do konsulatu (zgodnie z pkt 10.03 taryfy opłat konsularnych) o kwotę 90 euro (nota bene analogiczna opłata za czynność notarialną to maksymalnie 50 zł w porze dziennej i 100 zł w porze nocnej i w dni wolne od pracy – licząc za każdą godzinę poza kancelarią – zob. § 17 rozporządzenia w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej).

sterstwu Sprawiedliwości, które co prawda jest jedynym organem, który musiał się aktywizować w tym procesie (sądy bowiem kontaktowały się z konsulami w sprawie zapewnień spadkowych, bez merytorycznego wpływu na prowadzone postępowanie ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości, obecnie zaś Ministerstwo musi udzielać zgody na sporządzanie aktów notarialnych przez konsula²⁷), praktyka ta wpisuje się jednak w ogólną politykę odciążania sądów. Dla środowiska notarialnego rozwiązanie to jest o tyle korzystne, że pozwala w rezultacie zwiększyć liczbę czynności spadkowych dokonywanych w postępowaniu notarialnym.

Należy mieć nadzieję, że rozwiązanie to sprawdza się będzie w praktyce, zaś ustawodawca w efekcie dobrych doświadczeń z nim związanych zdecyduje się w przyszłości na nieco bardziej liberalne rozwiązanie ustawowe odnoszące się do czynności notarialnych konsula. Postulaty w tym zakresie, w szczególności w przypadku prostych aktów notarialnych (np. pełnomocnictw), podnoszone były już kilka lat temu, argumentacja tam przedstawiona zachowała swoją aktualność pomimo zmiany ustawy konsularnej²⁸. Zwiększenie aktywności notarialnej konsułów to nie tylko sposób na zwiększenie dochodów budżetowych Skarbu Państwa. Oznacza to również zdecydowany wzrost bezpieczeństwa obrotu z zagranicą, przy jednoczesnej niewątpliwej wygodzie stron. Nie znajduje przy tym, w przypadku opisywanej w tekście tym czynności, uzasadnienia argument, że czynności notarialne konsułów RP stanowią konkurencję dla lokalnych notariuszy w państwie przyjmującym i wobec tego nie należy ich szczególnie szeroko stosować²⁹. Czynność bowiem, o której mowa, ze względu na konieczność jej dokonywania po stosownych pouczeniach o odpowiedzialności karnej, nie może być skutecznie dokonana w obcej przestrzeni prawnej³⁰. W przypadku innych czynności notarialnych argument konkurencyjności nie może być jednak ignorowany, co sprawia, że trudno oczekiwać zdecydowanego otwarcia polskiej służby konsularnej na wszelkie tego typu czynności³¹. Mechanizm uzyskiwania zgody Ministerstwa Sprawiedliwości sprawia, że czynności te nie zyskują na popularności – tam gdzie to możliwe, strony zazwyczaj wybierają stawienie przed lokalnym notariuszem działającym w obcej przestrzeni prawnej, przed

²⁷ W związku z powtarzalnością treści wspomnianych aktów „częstkowych” Ministerstwo Sprawiedliwości wydawać powinno w stosunkowo krótkim czasie (w porównaniu z innymi bardziej skomplikowanymi aktami) zgodę na ich sporządzenie przez konsula. Niestety nie zawsze dzieje się tak w praktyce.

²⁸ Zob. P. Czubik, *op. cit.*, s. 79.

²⁹ Por. J. Sutor, *Funkcje konsularne w zakresie obrotu prawnego z zagranicą*, Palestra 1978, z. 9, s. 43; por. również K. Libera, *Zasady międzynarodowego prawa konsularnego*, Warszawa 1960, s. 488.

³⁰ Konsul RP, urzędując za granicą, działa w polskiej przestrzeni prawnej. M. Kaleta, *Pełnomocnictwo do przeniesienia własności nieruchomości sporządzone w formie pisemnej z poświadczeniem podpisu dokonany przez konsula RP w praktyce polskiego notariatu*, Rejent 2015, nr 7, s. 38 i n.

³¹ W tym miejscu dochodzi jeszcze problem braku dostatecznej kwalifikacji polskiej służby konsularnej. Kwestię tę akurat dość łatwo można by w praktyce MSZ rozwiązać – w Polsce w chwili obecnej jest ewidentny nadmiar wykwalifikowanych prawników, którzy zdali egzamin notarialny, a nie istnieją dla nich, po deregulacji zawodu, żadne perspektywy rynkowe.

którym dokonanie czynności (najczęściej skutecznej w Polsce) jest o wiele prostsze i zdecydowanie mniej czasochłonne.

SUMMARY

CONSULAR “PARTIAL SUCCESSION PROTOCOL” – FORECAST OF ACTIVATION OF POLISH CONSULAR STAFF IN THE EXECUTION OF NOTARIAL FUNCTIONS

According to Polish consular law consuls maybe active as Polish civil law notaries abroad. There are several limitations to this activity, however. For example, consuls can provide services in regards to succession law – particularly, they are able to construct a so-called protocol of succession. On the basis of this consular protocol a notary in Poland may issue a decision in a matter of succession. Such a decision has the force of judicial judgement. The paper analyses some changes in this area taking into account the changes made in Polish succession law after the Regulation (EU) No. 650/2012 (of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession) was applied (from 17 August 2015).

Słowa kluczowe: polskie prawo konsularne, notarialne funkcje konsularne, rozporządzenie 650/2012

Key words: Polish consular law, notarial consular functions, Regulation No. 650/2012